

তৃতীয় অধ্যায়

সাধাৰণ বাক্যক বচনলৈ পৰিৱৰ্তন

(বচনৰ সবলীকৰণ)

(Transformation of ordinary sentences to logical proposition)

তৰ্কবিজ্ঞান হ'ল ভাষাৰে প্ৰকাশিত চিন্তাৰ বিজ্ঞান। এই ভাষাৰ মূল ভিত্তি হ'ল বচনসমূহ। কিন্তু বহু সময়ত আমি আমাৰ চিন্তাসমূহ সাধাৰণ বাক্যৰ দ্বাৰাই প্ৰকাশ কৰো, যি কিছুমান ক্ষেত্ৰত আমাৰ বাবে অস্পষ্ট আৰু অবোধগম্য হৈ পৰে। আমি সাধাৰণতে ব্যৱহাৰ কৰা বাক্যবোৰৰ সকলোতে 'পৰিমাণক', 'উদ্দেশ্য', 'বিধেয়' এই অংশকেইটা স্পষ্ট ৰূপত নাথাকে। সেয়েহে সাধাৰণ বাক্যসমূহক সন্ত্ৰপৰ ক্ষেত্ৰত এইদৰে যুক্তিপূৰ্ণ বচনৰ স্পষ্ট ৰূপ দিয়াই হ'ল তৰ্কবিজ্ঞানৰ উদ্দেশ্য। বাক্যক এইদৰে বচনৰ ৰূপ দিয়াকে বচন সবলীকৰণ বুলি কোৱা হয়।

তৰ্কবিজ্ঞানসন্মত বচনসমূহৰ স্পষ্ট ৰূপ বা আকাৰ কেইটা হৈছে— A, E, I আৰু O। আমি সাধাৰণতে ব্যৱহাৰ কৰা বাক্যবোৰৰ অৰ্থ স্পষ্ট আৰু সহজে বুজিব পৰাকৈ গঢ়ি তোলাই হৈছে বচনৰ সবলীকৰণৰ লক্ষ্য। উদাহৰণ স্বৰূপে এটা বাক্য লোৱা হ'ল—

'মানুহ মৰণশীল'।

এই বাক্যটোৰ অৰ্থ হৈছে— 'সকলো মানুহ মৰণশীল'। ইয়াক তৰ্কবিজ্ঞানসন্মত ৰূপত প্ৰকাশ কৰিলে হ'ব—

'সকলো মানুহ হয় মৰণশীল'।

ইয়াত 'সকলো' পৰিমাণক, 'মানুহ' উদ্দেশ্য, 'হয়' সংযোজক আৰু 'মৰণশীল' বিধেয়।

এইদৰে বাক্যক বচনলৈ নিয়াৰ ক্ষেত্ৰত মনকৰিবলগীয়া কথাকেইটা হৈছে—

- (1) বাক্যবোৰ তৰ্কবিজ্ঞান সন্মত A, E, I আৰু O বচনৰ যিকোনো এটা ৰূপলৈ নিব লাগিব।
- (2) পৰিৱৰ্তন কৰিবলগীয়া বাক্য আৰু পৰিৱৰ্তনীয় বচনৰ অৰ্থ একেই থাকিব লাগিব।
- (3) বাক্যত উল্লেখ নাথাকিলেও বচনৰ ক্ষেত্ৰত পৰিমাণক, উদ্দেশ্য, সংযোজক, বিধেয় স্পষ্ট ৰূপত ক্ৰম অনুসৰি লিখিব লাগে।
- (4) নঞৰ্থক বাক্যত থকা নঞৰ্থক শব্দ বা চিহ্নটো বচনৰ ক্ষেত্ৰত সদায় সংযোজকৰ লগত লিখিব লাগিব, ই বিধেয়ৰ লগত হ'ব নালাগিব। উদাহৰণ স্বৰূপে— 'সিংহই ঘাঁহ নাখায়'। এই

বাক্যটোৰ বচনাত্মক ৰূপ হ'ব এনেধৰণৰ—
'কোনো সিংহ নহয় এনে যি ঘাঁহঁ খায়।

(5) পৰিমাণক স্পষ্ট ৰূপত উল্লেখ নথকা বাক্যসমূহৰ ক্ষেত্ৰত বাক্যটোৱে প্ৰকাশ কৰা অৰ্থটোলৈ লক্ষ্য কৰি পৰিমাণ নিৰ্দেশক শব্দ ব্যৱহাৰ কৰিব লাগে। যেনে— 'গোটেইবোৰ ছাত্ৰ শ্ৰেণীত উপস্থিত নাই'। ইয়াৰ অৰ্থ হ'ল— 'কিছুমান ছাত্ৰ উপস্থিত আছে আৰু কিছুমান নাই'। কিন্তু প্ৰদত্ত বাক্যটো নঞৰ্থক হোৱা বাবে আমি নঞৰ্থক ৰূপত গ্ৰহণ কৰিব লাগিব। সেইবাবে ইয়াৰ বচনাত্মক ৰূপ হ'ব এনেধৰণৰ— 'কিছুমান ছাত্ৰ নহয় এনে যি শ্ৰেণীত উপস্থিত আছে' (O)।

(6) বাক্যক বচনলৈ ৰূপান্তৰিত কৰাৰ পিছত বচনটোৰ সোঁফালে বা বাওঁফালে— A, E, I আৰু O এইকেইটা বচন চিহ্নৰ যিটো প্ৰযোজ্য সেইটো লিখিব লাগে।

(7) বাক্যক বচনলৈ নিয়াৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰয়োজন সাপেক্ষে বিধেয়ৰ আগত 'এনে যি' অথবা 'এনে যিয়ে' আদি শব্দৰ ব্যৱহাৰে বচনটোক অধিক শুৱলা আৰু স্পষ্ট ৰূপত প্ৰকাশ কৰিবলৈ সহায় কৰে।

উদাহৰণ স্বৰূপে— 'প্ৰত্যেক মানুহেই ভুল কৰে' ইয়াক শুৱলা আৰু স্পষ্ট ৰূপত প্ৰকাশ কৰিলে এনেধৰণৰ—

'সকলো মানুহ হয় এনে যিয়ে ভুল কৰে'।

আমি সাধাৰণতে ব্যৱহাৰ কৰা বাক্যবোৰ A, E, I আৰু O বচন কোনটো ৰূপত প্ৰকাশ কৰিব লাগিব তাৰ বাবে কিছুমান নিয়ম গ্ৰহণ

কৰিলে আমাৰ বাবে সহজ হয়। এই নিয়মসমূহ তলত দিয়া ধৰণৰ—

1. সকলো, প্ৰত্যেক, সমগ্ৰ, সমস্ত, যিকোনো, যিয়ে আদি শব্দৰে আৰম্ভ হোৱা সদৰ্থক বাক্যবোৰক A বচনলৈ ৰূপান্তৰ কৰিব লাগে। যেনে—

(a) সকলো মানুহেই দ্বিপদী।

A— সকলো মানুহ হয় এনে যি দ্বিপদী।

(b) প্ৰত্যেক সিংহই মাংসহাৰী

A— সকলো সিংহ হয় এনে যি মাংসহাৰী।

(c) সমগ্ৰ ফলেই হয় খাদ্যপ্ৰাণযুক্ত।

A— সকলো ফল হয় এনে যি খাদ্যপ্ৰাণযুক্ত।

(d) যিকোনো লোকেই শিষ্টাচাৰ বুজি পায়।

A— সকলো মানুহ হয় এনে যিসকলে শিষ্টাচাৰ বুজি পায়।

(e) যিয়ে কাঠডাল দাঙিব পাৰিব তেঁৱেই বলবান।

A— সকলো কাঠডাল দাঙিব পৰা লোক হয় এনে যিসকল বলবান।

আনহাতে সকলো, সমস্ত, সমগ্ৰ, যিকোনো, যিয়ে, প্ৰত্যেক আদি শব্দৰে আৰম্ভ হোৱা নঞৰ্থক বাক্যবোৰ O বচনলৈ ৰূপান্তৰ কৰিব লাগে।
উদাহৰণ স্বৰূপে—

(i) সকলো খবৰেই সত্য নহয়।

O— কিছুমান খবৰ নহয় সত্য।

(ii) সমগ্ৰ ভাৰতবাসী হিন্দু নহয়।

O— কিছুমান ভাৰতবাসী নহয় হিন্দু।

(iii) যিকোনো মানুহেই সৎ নহয়।

O— কিছুমান মানুহ নহয় সৎ।

2. কোনো কোনো, কিছুমান, কেইটামান,

ভালেমান, অধিকাংশ, বহুতো, প্ৰায় সকলো আদি শব্দৰে আৰম্ভ হোৱা বাক্যবোৰ সদৰ্থক হ'লে I বচনলৈ আৰু নঞৰ্থক হ'লে O বচনলৈ পৰিৱৰ্তন কৰিব লাগে।

উদাহৰণ স্বৰূপে—

(i) কোনো কোনো লোকে সামৰিক শাসন সমৰ্থন কৰে।

I— কিছুমান লোক হয় এনে যি সামৰিক শাসন সমৰ্থন কৰে।

(ii) ভালেমান ছাত্ৰই প্ৰথম বিভাগ পাব।

I— কিছুমান ছাত্ৰ হয় এনে যি প্ৰথম বিভাগ পাব।

(iii) অধিকাংশ চৰাইয়েই উৰিব পাৰে।

I— কিছুমান চৰাই হয় এনে যি উৰিব পাৰে।

(iv) অধিকাংশ সদস্যই সভাত উপস্থিত নাই।

O— কিছুমান সদস্য নহয় এনে যিসকল সভাত উপস্থিত আছে।

(v) এই পুথিভঁৰালৰ প্ৰায় সকলো কিতাপেই ইংৰাজী ভাষাৰ নহয়।

O— কিছুমান কিতাপ এই পুথিভঁৰালৰ নহয় ইংৰাজী ভাষাৰ।

3. যিবোৰ বাক্যত সৰ্বত্ৰ, সৰ্বদা, অৱশ্যে, সম্পূৰ্ণৰূপে আদি শব্দ যুক্ত হয় আৰু সদৰ্থক হয়, তেনে বাক্যক A বচনলৈ ৰূপান্তৰ কৰিব লাগে। আনহাতে, নঞৰ্থক হ'লে O বচনলৈ ৰূপান্তৰ কৰিব লাগে।

উদাহৰণ স্বৰূপে—

(i) এই জিলাৰ বিদ্যালয়সমূহ সম্পূৰ্ণৰূপে

চৰকাৰী।

A— সকলো এই জিলাৰ বিদ্যালয় হয় এনে যি চৰকাৰী।

(ii) উদ্যোগপতিসকল অৱশ্যেই বিত্তবান।

A— সকলো উদ্যোগপতি হয় এনে যি বিত্তবান।

(iii) সাধু লোক সৰ্বদা আদৰণীয়।

A— সকলো সাধু লোক হয় আদৰণীয়।

(iv) মানুহবোৰ সম্পূৰ্ণৰূপে শুদ্ধ নহয়।

O— কিছুমান মানুহ নহয় সম্পূৰ্ণ শুদ্ধ।

(v) দুৰ্নীতিপৰায়ণসকল সৰ্বদা সুখী নহয়।

O— কিছুমান দুৰ্নীতিপৰায়ণ নহয় সুখী।

4. বেছিভাগ, প্ৰায়েই, অধিকাংশ ক্ষেত্ৰত, কেতিয়াবা আদি শব্দযুক্ত সদৰ্থক বাক্যসমূহ I বচনলৈ নিব লাগে। আনহাতে, নঞৰ্থক বাক্যসমূহ O বচনলৈ নিব লাগে। উদাহৰণ স্বৰূপে—

(i) বেছিভাগ ছাত্ৰই শিষ্টাচাৰী নহয়।

O— কিছুমান ছাত্ৰ নহয় শিষ্টাচাৰী।

(ii) সাধাৰণতে মানুহ বিবেকবান হয়।

I— কিছুমান মানুহ হয় বিবেকবান।

(iii) অধিকাংশ ক্ষেত্ৰত উৰাবাতৰি সঁচা নহয়।

O— কিছুমান উৰাবাতৰি নহয় সঁচা।

(iv) প্ৰায় মানুহেই বিনোদন ভাল পায়।

I— কিছুমান মানুহ হয় এনে যি বিনোদন ভাল পায়।

5. কেৱল, অকল, একমাত্ৰ আদি শব্দযুক্ত বাক্যবোৰক বচনলৈ ৰূপান্তৰ কৰোতে A, E আৰু I তিনিটা প্ৰকাৰলৈ নিব পাৰি। এনে

শব্দযুক্ত বচনবোৰক ঐকান্তিক বা ব্যৱৰ্তক বচন বোলে। এনে বাক্যক পৰিৱৰ্তন কৰোতে তলত দিয়া কথা কেইটা মন কৰিব লাগে—

- (i) A বচনলৈ পৰিৱৰ্তন কৰিবলৈ হ'লে আশ্ৰয় বাক্যৰ উদ্দেশ্য আৰু বিধেয়ৰ স্থান সিদ্ধান্তত পৰিৱৰ্তন কৰা হয়।
- (ii) E বচনলৈ পৰিৱৰ্তন কৰোতে আশ্ৰয় বাক্যৰ উদ্দেশ্যৰ বিৰুদ্ধ পদটো সিদ্ধান্তৰ উদ্দেশ্য ৰূপে ব্যৱহাৰ কৰা হয় আৰু সংযোজক নঞৰ্থক ৰূপত প্ৰকাশ কৰা হয়।
- (iii) I লৈ পৰিৱৰ্তন কৰিলে কিছুমান শব্দৰে বাক্য আৰম্ভণি কৰিব লাগে।

উদাহৰণ স্বৰূপে—

- (a) কেৱল হাইস্কুল উত্তীৰ্ণসকলেই উচ্চতৰ মাধ্যমিকৰ ছাত্ৰ হ'ব পাৰে।
A— সকলো উচ্চতৰ মাধ্যমিক ছাত্ৰ হয় এনে যি হাইস্কুল উত্তীৰ্ণ।
E— কোনো হাইস্কুল অনুত্তীৰ্ণ নহয় উচ্চতৰ মাধ্যমিকৰ ছাত্ৰ।
I— কিছুমান হাইস্কুল উত্তীৰ্ণ লোক হয় উচ্চতৰ মাধ্যমিকৰ ছাত্ৰ।
- (b) একমাত্ৰ সৈনিকসকলেই দেশখনক শত্ৰুৰ পৰা ৰক্ষা কৰে।
A— সকলো শত্ৰুৰ পৰা দেশ ৰক্ষা কৰা লোক হয় এনে যিসকল সৈনিক।
E— কোনো অসৈনিক নহয় এনে যিসকল দেশ ৰক্ষা কৰা লোক।
I— কিছুমান সৈনিক হয় দেশ ৰক্ষা কৰা লোক।

6. বাহিৰে, বাদে আদি শব্দযুক্ত বাক্যবোৰৰ ক্ষেত্ৰত যদি বাদ দিয়া অংশটো নিৰ্দিষ্টকৈ দেখুওৱা হয় তেন্তে বচনটো সামান্য ৰূপলৈ নিয়া হয়। আনহাতে, বাদ দিয়া অংশটোৰ স্পষ্ট উল্লেখ নাথাকিলে বচনটোৰ বিশেষ ৰূপ দিয়া হয়। উদাহৰণ স্বৰূপে—

- (i) মনোজৰ বাহিৰে সকলো অতিথিয়ে নিমন্ত্ৰণ ৰক্ষা কৰিলে।
A— মনোজৰ বাহিৰে সকলো অতিথি হয় এনে যি নিমন্ত্ৰণ ৰক্ষা কৰিলে।
(ii) এজনক বাদ কৰি সকলো অতিথিয়ে নিমন্ত্ৰণ ৰক্ষা কৰিলে।

I— কিছুমান অতিথি হয় এনে যি নিমন্ত্ৰণ ৰক্ষা কৰিলে।

- (iii) পাৰাৰ বাহিৰে সকলো ধাতুৱেই গোটা।
A— পাৰাৰ বাহিৰে সকলো ধাতু হয় গোটা।

7. কম, কমেই, কদাচিৎ, কাচিৎ আদি শব্দযুক্ত বাক্যবোৰক নঞৰ্থক বুলি ধৰা হয়। সেইবাবে এনেবোৰ সদৰ্থক বাক্যক বচনলৈ পৰিৱৰ্তন কৰোতে নঞৰ্থক (O) ৰূপ দিয়া হয়। আনহাতে, এনে শব্দযুক্ত নঞৰ্থক বাক্যবোৰক বিশেষ সদৰ্থক (I) ৰূপ দিয়া হয়।

- (i) কমেই মানুহ অন্ধবিশ্বাস মুক্ত।
O— কিছুমান মানুহ নহয় অন্ধবিশ্বাস মুক্ত।
- (ii) জ্ঞানী লোকে কদাচিৎ অসত্য নকয়।
I— কিছুমান জ্ঞানী লোক হয় এনে যি অসত্য কয়।

8. 'কোনো নহয়', 'কেতিয়াও নহয়', 'ক'তো .

নহয়', 'কোনো উপায়ে নহয়', 'কোনো ক্ষেত্ৰতে নহয়' আদি শব্দযুক্ত নঞর্থক বাক্যসমূহক E বচনলৈ ৰূপান্তৰিত কৰিব লাগে। উদাহৰণ স্বৰূপে—

(i) নিঃস্বার্থ লোক ক'তো নাই।

E— কোনো লোক নহয় নিঃস্বার্থ।

(ii) মানুহ কেতিয়াও সম্পূৰ্ণৰূপে সুখী নহয়।

E— কোনো মানুহ নহয় সুখী।

(iii) মৰুভূমিত কেতিয়াও বৰষুণ নহয়।

E— কোনো মৰুভূমি নহয় এনে য'ত বৰষুণ হয়।

9. বিশিষ্ট বচনৰ ক্ষেত্ৰত যদি উদ্দেশ্যটো নিৰ্দিষ্ট বিশিষ্ট পদ হয় আৰু বাক্যটো সদৰ্থক হয় তেন্তে A বচনলৈ আৰু নঞর্থক হ'লে E বচনলৈ ৰূপান্তৰ কৰিব লাগে। আনহাতে, উদ্দেশ্যটো অনিৰ্দিষ্ট পদ হ'লে সদৰ্থক বাক্যক I বচনলৈ আৰু নঞর্থক বাক্যক O বচনলৈ ৰূপান্তৰ কৰিব লাগে। উদাহৰণ স্বৰূপে—

(i) শংকৰদেৱৰ ৰাজনীতিবিদ নহয়।

E— শংকৰদেৱ নহয় ৰাজনীতিবিদ।

(ii) মাজুলী পৃথিৱীৰ সৰ্ববৃহৎ নদী দ্বীপ।

A— মাজুলী হয় পৃথিৱীৰ সৰ্ববৃহৎ নদী দ্বীপ।

(iii) এজন বিখ্যাত মানুহ আজিৰ সভাৰ সভাপতি।

I— কিছুমান বিখ্যাত মানুহ হয় আজিৰ সভাৰ সভাপতি।

(iv) এজন মানুহে আমিষ আহাৰ নাখায়।

O— কিছুমান মানুহ নহয় এনে যি আমিষ আহাৰ খায়।

10. কিছুমান ইচ্ছাবোধক, প্ৰশ্নবোধক বা আদেশসূচক বাক্য আছে যাৰ অন্তৰ্নিহিত অৰ্থ স্পষ্ট হৈয়ে থাকে, সেইবোৰৰ অৰ্থ অনুসৰি উপযুক্ত বচনলৈ ৰূপান্তৰ কৰিব লাগে। যেনে—

(i) অসন্তুষ্ট মানুহৰ সুখ ক'ত?

E— কোনো অসন্তুষ্ট মানুহ নহয় এনে যাৰ সুখ আছে।

(ii) ভগৱানে সকলোৰে মংগল কৰক।

A— ভগৱানে সকলোৰে মংগল কৰাটো হয় কাম্য।

(iii) যা, মংগল সাধিব খুজিছ যদি ভাল কাম কৰুহু

A— মংগলৰ বাবে হয় ভাল কাম কৰণীয়।

(iv) বাঃহু কি সুন্দৰ বাগিচা।

A— বাগিচাখন হয় সুন্দৰ।

11. যিবোৰ বাক্যত পৰিমাণক, স্থান, কাল আদি স্পষ্ট ৰূপত নাথাকে, তেনে বাক্যক অৰ্থ অনুসৰি ৰূপ দিব লাগে আৰু পৰিমাণক, উদ্দেশ্য আদি স্পষ্ট ৰূপত লিখিব লাগে। উদাহৰণ স্বৰূপে—

(i) মানুহ অমৰ নহয়।

E— কোনো মানুহ নহয় অমৰ।

(ii) কমলাবোৰ পকা নহয়।

O— কিছুমান কমলা নহয় পকা।

(iii) সন্ধ্যা লাগিছে।

A— সময়টো হয় সন্ধ্যা।

(iv) বতাহ বলিছে।

A— বতাহটো হয় বতাহপূৰ্ণ।

পাঠৰ মূলকথা :

1. বাক্যৰ উপাদান শব্দবোৰক ক্ৰম অনুসৰি পৰিমাণক, উদ্দেশ্য, সংযোজক, বিধেয় এইদৰে শৃংখলাবদ্ধ স্পষ্ট ৰূপ দিয়াকে বচনৰ সবলীকৰণ বুলিব পাৰি।
2. বাক্যক সবলীকৰণৰ ৰূপ দিওঁতে A, E, I আৰু O বচনলৈ ৰূপান্তৰিত কৰা হয়।
3. বাক্যৰ সবলীকৰণৰ উদ্দেশ্য হ'ল বাক্যৰ অৰ্থ স্পষ্ট আৰু সহজবোধ্য কৰি তোলা।
4. বাক্যক বচনলৈ ৰূপান্তৰিত কৰাৰ পিছত A, E, I, O এই বচন চিহ্ন কেইটাৰে চিহ্নিত কৰা প্ৰয়োজন।

অনুশীলনী

1. তলত কিছুমান বাক্যক বচনলৈ পৰিৱৰ্তন কৰি দেখুওৱা হ'ল।
 - (a) সকলো ৰাজহাঁহ বগা নহয়।
O— কিছুমান ৰাজহাঁহ নহয় বগা।
 - (b) প্ৰত্যেক জন্তুৱেই মাংসভোজী নহয়।
O— কিছুমান জন্তু নহয় মাংসভোজী।
 - (c) কোনো লিখকেই অজ্ঞানী নহয়।
E— কোনো লিখক নহয় অজ্ঞানী।
 - (d) একমাত্ৰ ধাৰ্মিকসকলেই নম্ৰ।
A— সকলো নম্ৰ লোক হয় ধাৰ্মিক।
E— কোনো অধাৰ্মিক নহয় নম্ৰ।
I— কিছুমান ধাৰ্মিক হয় নম্ৰ।
 - (e) মানুহৰ শিক্ষণ কেতিয়াও সম্পূৰ্ণ নহয়।
E— কোনো মানুহৰ শিক্ষণ নহয় সম্পূৰ্ণ।
 - (f) সাধু লোকৰ বাহিৰে আন কোনো বিশ্বাসী

নহয়।

E— সাধু লোকৰ বাহিৰে কোনো লোক নহয় বিশ্বাসী।

(g) কেৱল সৎ ব্যক্তিয়েই বিশ্বাসযোগ্য।

A— সকলো বিশ্বাসযোগ্য ব্যক্তি হয় সৎ।

E— কোনো অসৎ ব্যক্তি নহয় বিশ্বাসযোগ্য।

I— কিছুমান সৎ ব্যক্তি হয় বিশ্বাসযোগ্য।

(h) কোনেনো নিজৰ জন্মস্থান ভাল নাপায়?

A— সকলো লোক হয় এনে যি নিজৰ জন্মস্থান ভাল পায়।

(i) যি চিন্তা কৰিব পাৰে তেওঁৰেই অস্তিত্ব আছে।

A— সকলো চিন্তা কৰিব পৰা ব্যক্তি হয় অস্তিত্বশীল।

(j) কম মানুহেই শাৰীৰিক বাধাগ্ৰস্ত।

O— কিছুমান মানুহ নহয় শাৰীৰিক বাধাগ্ৰস্ত।

(k) কেৱল প্ৰাপ্তবয়স্কসকলেই ভোটাধিকাৰৰ যোগ্য।

A— সকলো ভোটাধিকাৰৰ যোগ্য লোক হয় প্ৰাপ্তবয়স্ক।

E— কোনো অ-প্ৰাপ্তবয়স্ক নহয় ভোটাধিকাৰৰ যোগ্য।

I— কিছুমান প্ৰাপ্তবয়স্ক হয় ভোটাধিকাৰৰ যোগ্য।

2. তলত দিয়া বাক্যবোৰ বচনলৈ ৰূপান্তৰ কৰা আৰু উপযুক্ত বচন চিহ্নেৰে চিহ্নিত কৰা :

(a) জ্ঞানীসকলে সাধাৰণতে উদাৰ।

(b) বেছিভাগ ছাত্ৰই খেলা-ধূলাতে দক্ষ নহয়।

(c) কেৱল অশিক্ষিতসকলেই কুসংস্কাৰত বিশ্বাসী।

- (d) সকলো বিজ্ঞানী আমেৰিকান নহয়।
- (e) দয়া এটা মহৎ গুণ।
- (f) প্ৰত্যেক ৰোগেই দুৰাৰোগ্য নহয়।
- (g) শিক্ষকসকল প্ৰায়েই উদাৰ হয়।
- (h) অসং লোকক বেয়া নাপায় কোনে?
- (i) কম মানুহেই বিবেকবান।
- (j) পণ্ডিতসকল সদায়েই নমস্যা।
- (k) সকলো ছাত্ৰ সমানে দক্ষ নহয়।
- (l) অধিকাংশ লোকেই সভাত উপস্থিত নাই।
- (m) কেৱল পুৰুষসকলহে মছজিদত সোমাব পাৰে।
- (n) মানুহ মাত্ৰেই বুদ্ধি-বৃত্তিসম্পন্ন জীৱ।
- (o) এভাৰেষ্ট পৃথিৱীৰ সৰ্বোচ্চ শৃংগ।
- (p) প্ৰায় সকলো ভাৰতীয় ধৰ্মভীৰু।
- (q) ত্ৰিভুজ কেতিয়াও বৰ্গক্ষেত্ৰ হ'ব নোৱাৰে।
- (r) জাতিভেদ প্ৰথাই কেতিয়াও ঐক্য নানে।
- (s) জ্ঞানী ব্যক্তি মাত্ৰেই শান্তিপ্ৰিয়।
3. খালী ঠাই পূৰণ কৰা :
- (a) এটা বচনত অংশসমূহ — থাকে।
- (b) সৰলীকৰণত তৰ্ক বিজ্ঞানসন্মত বচনবোৰ —
— ৰূপলৈ নিয়া হয়।
- (c) বচনৰ সৰলীকৰণত বাক্য আৰু
পৰিৱৰ্তিত বচনৰ — সলনি নহয়।
- (d) বচনৰ ক্ষেত্ৰত নঞৰ্থক চিনটো সদায়
— ৰ লগত লিখা হয়।
- (e) বচনৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰথমেই ব্যৱহৃত শব্দটো
হ'ল —।
- (f) — উদ্দেশ্য আৰু বিধেয়ৰ মাজত
থাকে।
- (g) সকলো, প্ৰত্যেক আদি শব্দৰে আৰম্ভ
হোৱা নঞৰ্থক বাক্যবোৰক —
বচনলৈ ৰূপান্তৰিত কৰা হয়।
- (h) 'কেৱল' শব্দৰে আৰম্ভ হোৱা বাক্যবোৰক
— বচনলৈ ৰূপান্তৰিত কৰা হয়।
- (i) 'কমেই' শব্দটো থকা বাক্যবোৰক সদায়
— বচনলৈ নিয়া হয়।
4. চমু উত্তৰ দিয়া :
- (a) বাক্যৰ সৰলীকৰণ কাক বোলে?
উদাহৰণসহ লিখা।
- (b) বাক্য সৰলীকৰণ কৰাৰ পিছত বচনৰ
কেইটা আৰু কি কি ৰূপ পোৱা যায়?
- (c) সাৰ্বিক পৰিমাণক যুক্ত নঞৰ্থক বাক্যবোৰ
কি বচনলৈ ৰূপান্তৰিত কৰা হয়।
উদাহৰণসহ লিখা।
- (d) কমেই, কাচিৎহে আদি শব্দযুক্ত বাক্যবোৰক
কিয় নঞৰ্থক ৰূপ দিয়া হয়?
- (e) সকলো প্ৰকাৰৰ বাক্যক বচনলৈ নিওতে
পালন কৰিব লগীয়া তিনিটা সাধাৰণ
নিয়ম লিখা।
- (f) উদ্দেশ্য নিৰ্দিষ্ট বিশিষ্ট পদযুক্ত
বাক্যবোৰক কি বচনলৈ পৰিৱৰ্তন কৰিব
লাগে? সদৰ্থক আৰু নঞৰ্থক দুয়োটা
ৰূপৰ উদাহৰণ লিখা।